

Konac Austrije: Epilog ili Prolog?

Preko jedne jedine noći nestade s Evrope površine starodrevne evropske države, stoljetne evropske zemlje. I to onako, kao što u centralnoj Africi nestaje jednog plemena, kad se bahatija smjelost drugog susjednog plemena zaleti u njegova naselja; kao kad se Berberi Crnog kontinenta ili Beduini Ibn Seuda daju na svoje »razzije«. Bez ikakova smisla za pravni poredak, bez ikakova osjećaja za međunarodni moral, bez trunke iskrenog obzira na stvarnu volju izgrađenog narodnog kolektiva, na želju njegove realne većine, na suvereno pravo naroda — i maloga — da slobodno odlučuje svojom sudbinom.

I tu se nacional-socijalizam pokazao u svom pravom svijetlu: kao sistem cinikâ, sistem plašljivaca. Cinikâ, koji daju devedeset izjava, da ih sa devedeset i devet drugih izigraju, koji daju potpis znajući, da se tim ni na što ne vežu, koji zadaju riječ, a u duši istodobno odlučuju, da je ne će držati. Iskusili su to i Stahlhelm i Centrum, i Akademska udruženja i protestantske zajednice, i konfesijonalno školstvo i Saarsko područje i Katolička Crkva. U isto vrijeme, dok se potpisivao konkordat nacizam je s najkompetentnijeg mjesta slao svojim nacistički komentar međunarodnog prava: »Potpisat ćemo sve, držati ne ćemo ništa«. Potpisat je trebalo, obećavat je trebalo, da se kloroformiraju mase: danas kloroformaža, sutra hiperekscitacija gomilâ, glavno je sredstvo nacizma kao i svih diktatorskih sistema dekadancije. — A ljudi su bili dobroćudno naivni: dali se danas voditi, sutra goniti, jer nisu mogli vjerovati, da imadu posla s inkarnacijom laži, s koncentracijom cinizma.

Sistem plašljivaca. Nacizam se nije nijednom svom protivniku asudio suprotstaviti otvoreno, s čela. Uvijek mu je najprije pružio prijateljsku ruku, a zatim ga udario s leđa, ili u takovim situacijama, gdje je znao, da za nj ne može biti nikakova rizika. Schleicher je ubijen kod zajutarka, Röhm kod banketa, bivši vođa SA na početku svadbenog putovanja, Klausner dotučen nitko živ ne zna gdje, samo je njegovoj ženi »kavalirskom« gestom poslan pepeo spaljenog muža.

Cinizam i plašljivost i u nedavnom pitanju Austrije. Iza svake izjave i »garancije« o »nezavisnosti« Austrije, nacizam pojačava svoju propagandu u Austriji, oživljuje austrijsku legiju u Bavarškoj. Iza najsvečanije izjave u Obersalzburgu, stitjedećih dana kulminacija propagande u Štajerskoj.

Schuschnigg da dokrajči tu dvoličnu igru najavljuje plebiscit. Hitler se plebiscita boji. On zna — agenata je imao dosta u Austriji — da većine ne bi dobio: Domovinska fronta, ogromna većina seljaka — kojima ratničke avanture nikad ne prijaju —, radništvo listom, bilo bi protiv nacističkog Reicha. I time bi Führer zauvijek pred Evropom i pred

»Život« 1938/3 8

Njemačkom izgubio svaku moralnu ma i prividnu legitimaciju za Anschluss.

Trebalo je dakle Plebiscit spriječiti. Pruskom bašalošću, i nacističkom plašljivošću: momentano se nije imalo ništa riskirati. S Mussolinijem se o svemu u jesen nagodilo, Staljin bio zabavljen režiserstvom novog procesa, Halifax se još nije bio ni smjestio na stolici, a usto ga je Ribbentrop pošao da malo rastrese, Chautemps ostavio Francusku bez vlade. Austrija dakle ostala posve sama pred susjedom od 65 milijuna. Jasno da se Schuschnigg u tim okolnostima nije mogao upustiti u bezizlazno krvoproliće? Hitler se dakle mogao dati na operetnu okupaciju Austrije i tako spriječiti plebiscit Austrije! I stoga je ta operetna Hitlerova pobjeda ujedno njegov prvi veliki vanjsko-politički poraz: kao što je Röhmova pogibija i lipanjsko klanje bio prvi predznak nutarnjeg raspadanja. Jučer se okrvavljenim rukama moralo likvidirati vlastite drugove, da ne bi vlast okliznula u druge ruke, danas se vojničkim pučem mora intervenirati, da se ne bi »inozemni Nijemci« odlučili protiv osnovnih teza *Mein Kampf*-a, protiv zagrljaja nacističkog Reicha.

★

A što sad? Ništa. Sistem će logički i nužno dalje. Hitlerova je jakost u tome, što je strahovito dosljedan. Ono, što je u *Mein Kampf*-u to se sve izvodi; unatoč šumi kontradiktornih izjava i oportunističkih momentanih uzamaka: i u vjersko-kulturnom, i u nutarnjo- i vanjskopoliitičkom pogledu. Toga mnogi nisu uočili i stoga su bili jedno prevareni, toga mnogi ne uviđaju i stoga će biti još jasnije razočarani: neki u bližoj neki u daljoj budućnosti. Hitlerova je jakost u navnoj kratkovidnosti njegovih žrtava. On se uvijek s kasnijom žrtvom prijatelji, da tim sigurnije raniju ukloni, a kasniju osami i potkopa. Iskusio je to i Hugenberg, i Hindenburg i von Papen i von Blomberg. Taktika je ista i na šahovskoj dasci vanjske politike.

Hitlerova je slabost u tome, što u svojoj dosljednosti boluje od stanovitve pedanterije, te se niz kosinu nacističke »dosljednosti« tako zaletio, da mu je danas stvaran uzmak — nemoguć.

¹ Jasno, da se plebiscit od 10. IV. može da uzme samo kao zakašnija scena minulih poklada; zaposjednuta od stranih četa, jedna zemlja ne može da slobodno glasuje ni za koga, a najmanje za samu sebe.

² Uostalom do nikakova krvoprolića ne bi ni došlo, da je Schuschnigg na vrijeme mogao dobiti bar neku jaču gestu Francuske i Engleske i da je na temelju toga postavio koju diviziju uz Passau i Salzburg; nijedan Hitlerov vojnik ne bi prešao granice, kao što je nije prešao ni 1934., kad se na Brenneru pojavile samo dvije talijanske divizije. Nacizam je uvijek »jak«, dok se ne nade sučelice odlučnom protivniku. I kad ga jednom bude našao bilo unutra bilo vani, onda će se istom probuditi iz svojih halucinacija, iz patološke umišljenosti o svojoj apsolutnoj »rasnoj« i »stranačkoj« superiornosti: samo će se onda nažalost iluzije pretvoriti u — katastrofu.

³ Jedan od osnovnih stupova nacizma tu nacističku »dosljednost« drugo-čije krsti i držimo mnogo ispravnije. On veli, da je nacizam zaokupljen »zrijom«; neki bi tehnički rekli — halucinacijom.

I halucinacije mogu doduše kojiput da budu pokretačem silne aktivnosti, no kako su one po svojoj biti iracionalne, ne mogu one da konačno dovedu do nečega racionalnoga. Stoga i halucinacija jednog kolektiva na koncu nužno dovodi do deziluzije tog kolektiva. Istina i kolektivnim se halucinacijama mo-

Kad se sve, apsolutno sve tetive narodnog tijela usmjere prema ratu, onda do rata mora da dođe. Kad su sve financije, sav narodni imetak, kad je sva industrija na to upravljena, kad se u tu svrhu od cjelokupnog stanovništva traže najveće žrtve počevši od skućenih radničkih plaća do bijedne ishrane djece i odraslih, i to sve »još koje vrijeme«, dok ne dođe »do dana obračuna«, onda do tog obračuna, do rata mora da dođe, jer inače dolazi do — revolucije. A čekat se ne može, jer su kase prazne, u zemlji već vrije, a neugodni partneri već stižu s oružavanjem.

★

Da do tog rata što sigurnije dođe, godinama se nacizam sve točku po točku spremao na diplomatskom i vojničkom terenu. Poljska je izdvojena iz naručja Francuske, Belgija također, Rajna utvrđena, Mala Antanta rasklimala, odnosi s Italijom nanovo utanačeni.⁴ Sa stvarne uprave zemlje uklonjeni

ze Providnost da posluži za dobro čovječanstva. Sukob dviju suprotnih kolektivnih halucinacija, može da otrijezni oba kolektiva, da se riješe svojih halucinacija i halucinatora i vrate se u razumnu ljudsku stvarnost. U tome i jest — čini se — providencijelni smisao onog sukoba III Reicha i SSSRa, kojemu nacizam ubrzanim naletom juri, svijestan svoje »vizije« a nesvijestan svoje nemernosti. U tome je ujedno i duboka momentana tragika njemačkog i ruskog naroda, koji su — silom i sugestijom — zarobljeni nosioci tih halucinacija.

⁴ Danas su konture tog preutanačenja prilično jasne. Dok su prema govoru iz 1933. Hitler i Mussolini kao granicu talijansko-njemačkih interesa povukli Karpate, to su 1938. oba diktatora kud i kamo većih »pogleda«. Za Mussolinija je konkretni i neposredni ideal Sredozemno Rimsko carstvo, koje bi davalo ton — a od njih se i hranilo — svim obalnim narodima sredozemlja. Tu bi Francuska imala da žrtvuje Alžir i Maroko, Španija Baleare (Ibiza i Majorca već su uostalom doživjele sudbinu Cresa i Lošinja), a kako bi prema sardinskom Duceovu govoru Sardinija imala da postane strateškim središtem tog imperija, to je jasno, da se u to krilo misli privući i Korziku s Nicom i istočnom Savojom. Tako bi Italija bila pretežnim gospodarom Sredozemnog mora, Sjeverne Afrike, Levanta, a preko Abesinije bi nadzirala — a možda i pripojila — i Arabiju i Istočnu Afriku. Italija bi imala da postane glavna pomorska velevlast Evrope, a Njemačka — kojoj Mussolini ostavlja slabodni prostor do Brennera tj. cijelu Srednju Evropu s Ukrajinom i Crnim morom — glavna kontinentalna velevlast: dva »Vode«, dva »Imperija«: Rimski i Germanski. Oni bi krojili sudbinu Evrope, a u zajednici s Japanom i sudbinu svijeta. Zašto ne? U carstvu fantazija — naročito diktatorskih — sve je dopušteno.

Da te fantazije međutim u najbržoj budućnosti misle stupiti u krvavo kreševo ratničke stvarnosti, najboljim je dokazom Mussolinijeva predaja Austrije Njemačkoj, s kojom Italija misli povezati svoju ratničku sudbinu protiv Francuske, a ako se baš bude moralo i protiv Engleske. Dokazom je i gvozdeno ratno spremanje Njemačke i Italije na svim poljima. (U Rimu kao i u Italiji se na pr. ne dobiva više željeza za gradnju kuća: sve topi ratna industrija; o »skorom« i »neizbježivom« se ratu omladini od ballile do »crnih košulja« dnevno podražuju i bubnjići i moždani. SS odredima i SA odredima je to također i dnevni kruh i dnevni Credo.)

No čini se, da je i Mussolinija očarala njemačka romantika: započeo je igru s vlastoručnim Hitlerovim pismom, »obećanjem« vječne granice na Brenneru, a Hitler je započeo poklonjenim adutom — okupiranom Austrijom. U stvari je to prvi veliki poraz Mussolinijeve vanjske politike. — Istina za tu pasvemašnju Mussolinijevu preorijentaciju nije on sam kriv. Najviše ga je u taj isključivo nacistički zagrljaj, u to novo krvavo kolo ugurao g. Eden, koji nikako nije htio da razumije bilo kakovih jačih — a možda i nekih opravda-

su svi mirniji, razboritiji ljudi, koji su nacističkim vizionarima dozivali u pamet hladnoću domaće i strane zbilje. Zaludu je Schacht upozoravao na ispraznjene blagajne, Wilhelmstrasse na stvarnu inferiornost njemačko-talijanskog bloka i opasnost avanturističkih poteza; badava je Fritsch opominjao, badava su ljudi glavnog stožera upozoravali, da je Njemačka kadra da izdrži rat točno od šest sedmica, a onda je vojnički i ekonomski gotova. Sve zaludu. Svi su oni zajedno čak sa samim Blombergom bili maknuti. Vizionari sad sve imaju u rukama. I oni ubrzanim tempom jure dalje.

Najprije Austrija. No moraju dalje. Nutarnja logika režima to nužno zahtijeva: i logika Mein Kampfa, i logika praznih želudaca i logika prenapetih živaca. Od Austrije se živjeti ne da. I ona je siromašna i ekonomski iscrpljena. Ona će samo nekoliko tjedana da hrani egzaltiranost masa, nacijonal-socijalistički prestiž, narodnu sentimentalnost. Zeluce će i ona ostaviti prazne. Njima bi nešto dale kolonije. Ali do kolonija se dolazi preko Engleske, a Engleska će dati mrvicu! A do engleskih se komada dolazi samo preko engleske flote. No za ovu se i sâm Vilim uvjerio, da je bolje, e se u nju ne dira. Dakle se komadi imaju tražiti drugdje: Führer je jasno rekao gdje: u Ukrajini, u Rusiji. Tu je na putu »slijepo crijevo« Čehoslovačke — Goebbels dixit. Treba ga dakle operirati: tim će se istisnuti iz njega sudetski Nijemci, prorezati put prema Ukrajini ili Besarabiji — prema potrebi.⁵ A čas je sad zgodan. Sjeverna i zapadna granica Čehoslovačke su češkom Maginotovom linijom utvrđene, južna ona prema Austriji još nije. Kad se nitko u Evropi nije maknuo kod okupiranja Austrije, valjda se nitko ne će ni kod operiranja Čehoslovačke. Samo brže naprijed. Nur vorwärts, vorwärts: kao 1914 nach Paris, nach Paris . . . Da kam aber — Versailles!

nih — zahtjeva Italije; te Quai d'Orsay, koji je iza Lava'ova odlaska pod nasrtljivim utjecajem Moskve i Thorez-a odviše apriorno odbijao svaku snažniju suradnju s Italijom. Mussolini je ogorčen povezao svoju sudbinu s Hitlerovom; Austrija pokazuje da on više ne može natrag. — Alea jacta est. Barem za sada.

⁵ Nije isključeno da nacima odmah poraste — a možda i najprije — volja za Mađarskom: ona konačno još nije tako naoružana kao Čehoslovačka, a usto bi se i tamo raznim presijama dala isposlovati najprije sloboda pa onda ubrzanim tempom — vlada mađarskim nacistima. Ta i onako »Reich mora braniti »ugrožene« interese tolikih svojih sunarodnjaka mađarske ravnice. Po sebi se razumije, da će onda odmah posegnuti i za obranom onog pola milijuna Nijemaca, što se prema nacističkom izrazu »nalaze na vratima Balkana«: u Vojvodini. I time nas evo na ušću Save u Dunav. Jasno da se tamo ne može ostati: Morava i Vardar su naravni putovi na Egejsko more, a toliki suhozemski Imperij mora imati izlaz na Sredozemno more. Ono na Jadransko ne će se radi Italije uzeti odmah — bar za vrijeme prvih obzira — ne, osim ako se mjesto Trsta — u koji Mussolini ne će — lako dati dirnuti — napravi mali rez preko Maribora i »njemačkog otoka« Kočevja — na Sušak. No za sad je manje opasan izlaz na Egejsko i Crno more, a naci kao naci će uvijek početi s onim, što je manje opasno. Da na jedno i drugo naci »sa sigurnošću« računaju, dokazom je i to što se u njihovu glavnom stožeru smatra kao utvrđena stvar — dvostruki rat. Najprije onaj prema Rusiji — bilo preko Čehoslovačke ili Besarabije, bilo preko Litve, dakako uz suradnju Poljske, a onda, ono, što oni zovu *Balkansäubereitung* čišćenje Balkana od »zamazanih, niskih rasa«, u koje oni trpaju sve, što nije Germansko. Za Hrvate na pr. i Slovence ima Hitler u Mein Kampfu naročitih epiteta; o drugima uostalom jednako možda još i gore nacizam misli. Pitanje je samo čiste, momentane taktike, što Šumadiji časovito laska.

★

Samo tu bi se mogli umiješati oni elementi, s kojima Njemačka unatoč svojoj pedantnosti ili baš radi nje — nikad nije vodila dovoljno računa: ljudski, psihološki elementi. Silna Vilimova Njemačka nije mogla pomisliti, da će se slična Belgija ozbiljno usprotiviti pruskoj drzovitosti. A maću slobodarsku Belgiju je taj čin pruske neciviliziranosti tako revoltirao, da se kao jedan čovjek osovila protiv germanske invazije. Luddendorf je mislio, da će pod Liegom ostati dva dana: ostao je dva tjedna. Dotle je herojski kralj Belgijana poplavio trokut Ysère i Nijemci su u njem zapeli i zapinjali četiri pune godine: Calais glavno iskrcavalište Engleza nije bio osvojen, rat je za Kaisera bio izgubljen. — I za Pariz je bilo sve izračunato: Moltke se već u silnom luku bio nadvio nad seinski kraj. Gallieni se prisebnošću francuskoga genija u momentu snalazi: mobilizuje sve pariške taksije, pravi još veći luk, udara Moltkea daleko s boka. Moltke iznenaden prisutnošću trupa koje nije predvidio — NB Gallieni je na stanovitim mjestima poredao čak i soldate od krpa — gubi orijentaciju, naglo se povlači, izazivlje zabunu u njemačkom glavnom stožeru, koja svršava septembarškim porazom na Marni; od te se bitke njemačka vojska nije nikad više sasvim oporavila: sve do novembarske kapitulacije 1918.

★

I danas je sve izračunato. Računa se s »krzmanjem« Engleske. I 1914 je Engleska krzmala, ali je konačno sišla u arenu. Računa se s »nepripravnošću« Engleske, no zaboravlja se, da se Engleska strahovito sprema i da prema tome njena odluka sazrijeva; zaboravlja se da je ona zadnje dvije godine podigla cijelu novu ratnu industriju, od koje su mnoge tvornice pod zemljom, da ta industrija ima daleko veći, radni kapacitet i sirovinsku zalihu od Njemačke. No nacisti računaju da Engleska još nije spremna, stoga da treba raditi filmskom brzinom? zaboravljaju, da je to taktika stalozenog i računljivog anglosaksonca da pušta protivnika nek se zaleti i izmori i kod tenisa i na fronti. Englez ima dug dah, Engleska također: i ekonomski, i vojnički i psihološki. Prus je arogantan, silovit, na dužoj kušnji — klone.

Računa se s »podvojenošću« i »trulošću« Francuske. Ista je parola bila u prometu i 1914. I onda i danas se zaboravlja, da je Francuska najzagonetnija rasa Evrope. Kad misliš da je sve gnjilo, da se sve raspada, iznenada se pojave tako zdrave, spontane i simultane reakcije, da naprosto začuđuju. Njemačka je od 1914. do 1918. imala sto puta priliku da to iz bliza vidi. I na Marni, i kod Pont-à Mousson-a, i kod Verduna. Danas još pridolaze dva nova momenta: Francuska posjeduje jednu od najbolje oružanih kopnenih vojski, neosvojivu Maginotonovu liniju, i kod dvije trećine francuskog pučanstva radikalnu i nepomirljivu odbojnost prema totalitarnim diktaturama. Osim toga ima Francuz u odsudnim momentima beskrajnu zalihu požrtvornosti i — u tome je svom rajnskom susjedu daleko superioran — mnogo, vrlo mnogo lične inicijative.

Računa se s nemoći sovjetske Rusije, s nemogućnošću mobilizacije u Sovjetskoj Rusiji. Sasvim pravo. Komunistički režim ne smije da izvede opće mobilizacije, ali on će ju morati da izvede. To će biti njegov grob, ali ne grob Rusije. Blizina njemačkih četa samo će pospješiti dolazak i dozrijevanje nacionalne revolucije, ali ne kapitulaciju Rusije. U tom i jest jedina povjesna

svršenost nacizma, što će ubrzati pad marksističkog komunizma. Time će dakako skrhati i sebe, jer dužega sukoba nije on kadar da podnese s istih matarnjo i vanjsko političkih razloga s kojih i boljševizam. Tako bi germanski boljševizam — nacizam naime nije ništa drugo — pao u međusobnom sukobu sa slavenskim boljševizmom. Time bi Njemačka samo isplatila jedan svoj zastali dug: ona je svojim destruktivnim »doktrinarcima« XIX vijeka i svojim aktivnim pomaganjem boljševika 1917. najviše pomogla Rusiji do boljševičkog ropstva. Tako se u povijesti svi dugovi plaćaju, svi grijesi osvećuju. A nakon međusobno skršenog obostranog boljševizma — germanskog i slavenskog — Europa — a s njom i nova Njemačka i nova Rusija — će opet moći da diše.

*

Vremena dubolog previranja su tu. A u kaotičnim vremenima, treba prije svega ne podavati se prolaznoj psihozi: ni egzaltiranosti ni panike. Vatra nada sve zadržati mirne živce i — misliti. Misliti nekoliko decenija unatrag i bar jedan decenij — unaprijed. Povijest — i najkraćeg razdoblja — izvanredna je terapija za sve moguće psihoze. Iza operetnih napoleonskih šetnja dolaze osamljena razmišljanja sv. Helene. Iza pregažene Belgije dolazi zaposjednuće Porajnja. Iza Vilimove silovitosti dolazi Vilimov bijeg. Iza pogažene garancije dolazi potpis najtragičnijeg ugovora. Iza prepotentne volje za hegemonijom dolazi do zdvojne iscrpljenosti.

Kad se to dogodilo s carskom Njemačkom, što će se dogoditi s nacističkom. Vilimova je Njemačka imala sve uslove za brzu pobjedu; pa je doživjela — poraz. Adolfov III. Reich ima sve preduvjete za čisti poraz: pa će doživjeti — katastrofu.⁶ Samo da to ne bude ujedno i katastrofa njemačkog naroda, Germanije uopće. Toga se svi dalekovidni Nijemci, svi iskreni prijatelji Njemačke boje.

Na sve to treba misliti: hladno, muževno i stvarno. Misliti i spremati nove ljude, nove okvire za nova vremena. Iza operetnih inscenerija dolazi opet drama žiljke, logika života, ljudskoga života. Iza eksplozije patološkog, iracionalnog, dolazi opet zdravo, racionalno. Iza halucinacija dolaze stvarnosti, iza megalomana — značajevi, iza manijaka — ljudi.

Te ljude treba i Hrvatska da dade i spremi. Onda mirna može da sačeku kenac vrzinog kola, što je iza Karavanki povedeno. To mirnija, što njene ruke nisu omaštene krvlju ničije nevinosti, ničijeg tlačenja, ničijih nepravdi.

C r o a t a

⁶ Vilimova je Njemačka imala sredene i stvarne financije, naprednu industriju, puno želuce, stalne prilike i — nepripravne susjede: pa je pala. Hitlerova Njemačka ima imaginarne financije, zahirenu industriju — čijim ralne — putaraju napetost, koja svakim danom više raste: radnički blok odaje za nacizam neprobojan, katolike je i religiozne protestante neotuđivo odijelo, seljaci s nepovjerenjem gledaju njegove avanturističke akrobacije, jer se još iz 1913 sjećaju kako one dovode; Adolfova Njemačka ima osim toga puzane bambare, ali zato zasićenu maštu, usijanu sentimentalnost.

To su moduli elementi, koji su kadri da proizvedu wagnerijske efekte u Lustgartenu, Tempelhofu, Nürnbergu a evo sada i na Stephansplatzu, na zategnutoj fronti, oni vrlo malo znače. Pogotovo, kad je njihov glavni modul sugestivna mladost do 20, 23 godine. Ofenzive doduše — započinje omkardina 20 godina, ali ih izdržavaju u dugome jeku godišta od 30 do 45, a to su baš ona, koja nacizam s nepovjerenjem tj. hladnim razumom promatraju.